Ірина Бобришева,
м.н.с. сектора нотних видань НБУВ

Валерія Шульгіна і висока нота її життя

Валерія Дмитрівна Шульгіна - завсектором нотних видань НБУВ, а по суті - центрального наукового музично-бібліотечного осередку України, святкує свій шістдесятирічний ювілей. До речі, зовсім несподіваний для тих, хто її оточує. Енергії, творчій насназі професора Шульгіної по-доброму заздрять студенти з Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського, колеги по Національній бібліотеці України імені В.І.Вернадського.

Становлення особистості Валерії Дмитрівни Шульгіної відбувалося під впливом українських родинних традицій. Якщо родинне коліно Шульгіних досить відоме серед української інтелігенції, то сім'я Скрипниченків не була дуже знаною, але типовою для сімей інтелігенції поч. XX ст., де поважали книгу, науку, мистецтво, а особливо музику. З цією родиною пов'язані такі пам'ятні місця в Києві, як будинки №4 та 6 по вул. Самсонській, буд. №40 по вул. Московській (останній зараз віднесено до архітектурних пам'яток столиці). В цих будинках у різні роки проживала родина Скрипниченків. По вул. Московській, 40 мешкав дід Валерії Дмитрівни - Павло Наумович, полковник 14 саперного полку.

У сім'ї Шульгіних-Скрипниченків є добра традиція збереження родинних звичаїв, наслідування смаків, культурних пристрастей та професійних інтересів. Любов до музики й музичного виконавства прищепив Валерії батько - Дмитро Павлович, який ще з юнацьких років захоплювався музикою, грав на флейті в оркестрі Київської гімназії №1, добре володів фортепіано. Любов до книги, до знань привели його до бібліотечного факультету Київського інституту культури, де він і працював останні 15 років свого життя на посаді завкафедрою науково-технічної інформації, а згодом - на посаді професора цієї кафедри. Чоловік Валерії Дмитрівни, Віктор Олександрович, 30 років працював на тому ж факультеті від дня відкриття вузу: на посадах заступника декана, декана бібліотечного факультету, завкафедрою. Отже, саме сімейно-просвітницькі традиції сприяли приходу Валерії Дмитрівни в Національну бібліотеку України імені В.І.Вернадського, де вона успішно поєднує досвід виконавця-музиколога й бібліотекаря-науковця.

На формування внутрішньої філософії Валерії Дмитрівни вплинула не тільки сім'я. Будинок, у якому вона живе, фактично є осередком найпрогресивнішої наукової думки. В різні роки тут мешкали визначні українські вчені: академіки П.А.Тутковський, О.В.Корчак-Чепурківський, О.М.Соколовський, В.В.Резніченко, Я.Лепченко. До речі, й сам будинок (вул. Пушкінська, 7) є пам'яткою архітектури. Збудований за проектом Д.М.Дьяченка в 1928 р., він у 1931 р. став першим київським будинком кооперативу «Науковий працівник».

Естетичне та художнє виховання юної Валерії проходило в київському Будинку вчених, де її родина товаришувала з родинами таких видатних діячів вітчизняної науки, як О.Палладін (тодішній президент Академії наук), члени-кореспонденти Академії наук, мікробіологи В.Беліцер, Д.Фердман та ін. У Будинку вчених ставилися музично-драматичні вистави під керівництвом народного артиста Ю.Лаврова, працювала дитяча балетна трупа під проводом солістів оперного театру. Поширене для родин інтелігенції музикування, музично-драматичні інсценівки для дітей і дорослих - таким був стиль проведення вільного часу сімей учених зі своїми дітьми.

Різнобічне художнє виховання у високоінтелектуальному середовищі сприяло виявленню музичних здібностей і дуже ранній професійній музичній

© Бобришева Ірина Федорівна, Київ, 1999

освіті, яка фактично почалася з шестирічного віку в одного з фундаторів української музичної школи, видатного виконавця і викладача Київської консерваторії, проф. Є.М.Слівака, в класі якого вона навчалася спочатку в спеціальній музичній школі ім. М.Лисенка, а потім у консерваторії (усього протягом 16 років).

Ще школяркою Валерія часто виступала солісткою не тільки у відкритих концертах Колонного залу Київської філармонії, а й навіть в ефірі (наприклад, на концерті з нагоди першого дня телевізійних передач, де виконувала до-дієз мінорний полонез Шопена*).

Роки навчання у Київській консерваторії, а потім в аспірантурі Московського науково-дослідного інституту художнього виховання були позначені спілкуванням з такими корифеями української музики, як А.Штогаренко, Б.Лятошинський, з новою генерацією композиторів - Л.Грабовським, В.Годзяцьким, учнями Б.Лятошинського, а також з Р.Кофманом, а в Москві - з академіками В.Шацькою, Є.Квятковським, проф. Московської консерваторії Станіславом Нейгаузом, з родинами Пастернаків, Нейгаузів та Прокоф'євих.

Ці контакти, безперечно, вплинули на формування світогляду, ціннісних орієнтацій, становлення Валерії Дмитрівни як музиканта, виконавця, дослідника й майбутнього серйозного вченого, на вибір магістральної теми досліджень - вивчення проблем української музичної культури, а саме - фортепіанної музики, що було відбито і в кандидатській дисертації. І хоча при вступі до аспірантури МНДІ вчена рада неприхильно поставилася до вибору теми (не вписувалася в коло досліджень московських учених), Шульгіна наполягла на своїх наукових інтересах і захистила дисертацію за обраною темою.

Зміцненню позиції Валерії Дмитрівни як дослідника української музичної культури сприяла творча дружба з відомими українськими письменниками- шестидесятниками Євгеном Гуцалом і Володимиром Дроздом.

Професійна діяльність В.Д.Шульгіної нерозривно пов'язана з викладацькою та науковою роботою в Київській національній музичній академії ім.П.І.Чайковського та Державному педагогічному інституті ім.М.Горького (нині - Національний педагогічний університет ім.М.Драгоманова), на посадах викладача, старшого викладача, доцента і професора, завкафедрою музики Іссик-Кульського університету в Киргизстані.

Валерію Дмитрівну захопила ідея національного музичного виховання молоді, інтерес до творчого освоєння української музичної спадщини. Результатом досліджень у цьому напрямі стала розробка власної концепції творчого виховання в національній музичній школі, відображеній у навчальних посібниках для студентів музичних факультетів та у численних статтях, які ввійшли в збірки наукових праць. Практичним втіленням методики національного музичного виховання, розробленої на основі цієї концепції, стала школа гри на фортепіано «Юним піаністам» у п'яти частинах для підготовчих 1-4 класів дитячих музичних шкіл. Підручники виходили великим тиражем і мали декілька перевидань.

Концепцію творчого виховання на національній основі підтримали провідні українські й російські професори: М.Угляр (Львівська консерваторія), І.Рябов (Київська консерваторія), Б.Кременштейн (Московська музична академія ім.Гнєсіних).

Наукова школа В.Д.Шульгіної має послідовників. Її музично-просвітницькі ідеї втілюються на фоні різних національних музичних культур: у Болгарії - Надя Грігорова, в Татарстані - Л.Файзрахманова, у Киргизстані - І.Іманбаєва. В Україні її послідовниками стали аспіранти, а тепер ученімузикологи, які свого часу захистили дисертації під її керівництвом: проф. Н.Провозіна (Рівне), доцент кафедри української музики О.Таранченко (Національна музична академія), а також докторанти Є.Куришев, Т.Свістельникова та ін.

У колі наукових інтересів сучасних досліджень В.Д.Шульгіної - вивчення бібліографічних аспектів української музичної культури і проблем музичної україніки.

Унікальність 200-тисячного зібрання нотно-музичної літератури НБУВ та інших документів з історії музичного мистецтва, що охоплює період з XVII ст. до наших часів, вразили Валерію Дмитрівну. Вона прийшла в колектив високих професіоналів бібліотечної справи й музикології і намагалася не тільки передати свій досвід музичних досліджень та знання, а й сприйняти все найкраще від своїх колег, котрі вже мали значний досвід бібліографічної обробки та науково-бібліографічного опису рідкісних видань, а також досліджень у галузі музикології й музичної бібліографії. Це - науковий співробітник Лариса Івченко, провідний бібліотекар Ірина Савченко, бібліотекар І категорії Євгенія Кожушко та ін.

Зараз Валерія Дмитрівна здійснює наукове керівництво загальною темою дослідження: «Музична

* Численні програми концертів, афіші, а також фотографії, які розповідають, в якому оточенні виховувалась і зростала Валерія Шульгіна, зберігаються в її особистому архіві.

українїка: введення до наукового і культурного обігу». Багато сил вона віддає створенню української музичної бібліографії як частини національного репертуару, бо це є основним напрямом науково-бібліографічних досліджень сектора. Під керівництвом Шульгіної складаються каталоги, що розкривають унікальні музичні фонди НБУВ. Готується до видання третій випуск серії бібліографічних покажчиків «Пам'ятки музичної культури України у фондах НБУВ» - «Каталоги нотної колекції О.К.Розумовського» (укладач Л.В.Івченко). Розділ музичної українїки до п'ятого випуску «Україномовної книги: 1917 - 1924» розробляє провідний бібліотекар І.В.Савченко, також готуються «Каталог музичних творів Федора Степановича Якименка» (1876, Харків - 1945, Париж) - укладачі Л.В.Івченко, В.Д.Шульгіна, і «Каталог нотної бібліотеки І.І.Гаврушкевича» (укладач Є.В.Кожушко).

Виступаючи на Міжнародній конференції НБУВ «Інформаційна діяльність наукових бібліотек» (жовтень 1998 р.), Валерія Дмитрівна зазначила, що концепція фундатора відділу, видатного вченого і громадського діяча О.Т.Дзбанівського про національну музичну бібліотеку як державний бібліотечний, науково-дослідний та культурологічний центр покладена в основу роботи сектора нотних видань й на сучасному етапі.

Знаменно, **що саме 70 років тому, навесні 1929 р. музичний відділ на чолі з О.Т.Дзбанівським було відкрито для відвідувачів.** Теза подвижника про те, що цей відділ має стати «за головну базу українських вчених в галузі музикознавства» (ІР НБУВ, ф.33, №2758, арк.11) є провідною і для Валерії Дмитрівни. Чимало часу та зусиль витрачає вона для заповнення прогалин в історії української музичної культури, пов'язаних з фальсифікацією національного мистецтва. Так, повернуто із забуття музичну спадщину Валентина Костенка і видано збірку, де вміщено його праці, листування, документи з архівів СБУ.

Багато творчих сил й енергії віддає Шульгіна громадській діяльності. Її робота в складі Національної комісії з питань повернення культурних цінностей в Україну на посаді заступника голови Музичної ради та в Центрі музичної українїстики при Національній музичній академії ім.П.І.Чайковського на посаді завідувача секції інформаційного забезпечення наукових досліджень у галузі музичної культури й освіти пов'язана з поверненням Україні забутих імен та музичних творів. Серед них - твори Андрія Гнатишина (1906 - 1995), який довгі роки плідно працював в Австрії у царині церковної та світської української музики. В травні 1998 р. Шульгіна була одним із організаторів круглого столу Національної комісії з питань повернення надбань української музичної культури. Вона підготувала до видання збірку наукових праць провідних українських музикознавців «Українська музична спадщина: втрати, шляхи повернення». Важливу справу повернення забутих музичних сторінок творчості репресованих композиторів та композиторів українського зарубіжжя вона виконує в співпраці з музикологами й громадськими діячами - докторами мист. О.Федоруком, А.Терещенко, головою Спілки композиторів України М.Степаненком та головою Спілки композиторів Києва Л.Колодубом.

Магістральним напрямом діяльності Валерії Дмитрівни як завідувача сектора нотних видань є пошуки нетрадиційних шляхів комплектування фондів. За останні роки НБУВ поповнилася колекцією «Бібліотека Спілки композиторів України» (27294 прим.), яку безкоштовно передано сектору нотних видань, колекцією рукописів інструментальних, вокальних та музично-драматичних творів сучасних українських композиторів (1300 прим.), переданою НБУВ Міністерством культури та мистецтв України (також безкоштовно). Видатні українські митці і їх на-щадки передали в нотосховище НБУВ свої нотні й особисті архіви: В.Лапінський, О.Таранченко, В.Гомоляка та ін.

У 90-ті роки, намагаючись утвердити музичний відділ як український культурологічний центр, Валерія Дмитрівна була ініціатором, організатором і учасником численних ювілейних наукових конференцій, фестивалів, концертів та виставок з фондів НБУВ.

Так, у 1995 р. в Національній опері організовано ювілейні виставки до 100-річчя від дня народження видатних українських композиторів - Бориса Лятошинського та Михайла Вериківського, виставки творів класиків української музики - Максима Березовського та Артемія Веделя - у Національному університеті «Києво-Могилянська Академія», в Будинку вчених - виставка «Валентин Костенко: повернення із забуття» (до 100-річчя від дня народження).

До 60-річчя одного з найвидатніших сучасних українських композиторів - Валентина Сильвестрова - було підготовлено виставку «Сучасний музичний світ», а також виставку до 70-річчя відомого українського музиколога, академіка Н.О.Герасимової-Персидської (НМАУ).

З метою пропаганди унікальних фондів НБУВ у співпраці з видатними артистами сучасності - народним артистом І.Блажковим, засл. колективом - квартетом ім.М.В.Лисенка, професором НМАУ, засл.

артистом О.Кудряшовим, клавесиністкою С.Шебалтіною, засл. артистом І.Карабицем і оркестром «Київська камерата» Валерією Дмитрівною були влаштовані концерти в найпрестижніших залах Києва. Приміром, у 1995 р. вперше були виконані твори Камбіні (з нотної колекції Розумовських) в Органному залі; твори старовинних німецьких та французьких композиторів з фондів НБУВ - клавесиністкою С.Шабалтіною на Міжнародній науковій конференції «Інформаційна діяльність наукових бібліотек» (жовтень 1998 р.). У приміщенні НБУВ у жовтні 1998 р. за сприяння посольства Польщі в Україні під керівництвом І.Блажкова вперше в Україні прозвучали твори старовинних польських композиторів у костьолі св. Олександра та ін.

Завдяки зусиллям В.Д.Шульгіної НБУВ в 1997 р. стала членом Міжнародної асоціації музичних бібліотек (JAML), архівів і документальних центрів при ЮНЕСКО. Це відкриває великі можливості для виходу української національної музичної бібліографії у світовий простір і для обміну інформацією з найвизначнішими бібліотеками світу, що набуває особливого значення в умовах становлення та розвитку нашої державності. Як член цієї Асоціації, Валерія Дмитрівна стала учасником двох конгресів, що проходили в Женеві (1997) і в Сан-Себастьяні (Іспанія, 1998), де виступила з доповідями (англійською мовою) про інформаційні ресурси музичного відділу НБУВ. Доповідь 1998 р. опубліковано в інформаційному журналі JAML (1999).

Валерія Дмитрівна підтримує ділові контакти з провідними бібліотекарями світу: президентом JAML д-ром Памелою Томпсон (Музична бібліотека Королівського коледжу в Лондоні, Велика Британія), Йоахімом Єнеке (Публічна бібліотека в Берліні, Німеччина), Оксаною Городецькою (Бібліотека Конгресу США), головою групи RISM Клаусом Кайлом (Франкфурт-на-Майні, Німеччина), Вольдемаром Піглою та Ханною Ласкаржевською (Бібліотека Народова, Польща), Іриною Безуглою (Російська Національна бібліотека, С.-Петербург), Святославом Рожновським (Російська державна бібліотека, Москва).

Завдяки встановленню міжнародних контактів отримано в дар близько 100 видань старовинної польської музики від Бібліотеки Народової, факсимільні видання Моцарта, Бетховена та методичні матеріали з Бібліотеки Конгресу США, нотні каталоги творів іспанських композиторів.

Наша бібліотека одержує щоквартальний періодичний журнал Асоціації музичних бібліотек «Fontes artis musicae», а також бюлетень RISM.

Ознайомлення Валерії Дмитрівни з досвідом зарубіжних музичних бібліотек у Варшаві, Женеві, Сан-Себастьяні, Росії дає можливості запозичити передовий досвід та освоїти нові технології бібліографічної обробки й організації фондів і перенести його в умови українських музичних бібліотек.

Намагаючися зробити музичний відділ НБУВ методичним центром музичних бібліотек України, Валерія Дмитрівна бере активну участь у конференціях, які проводять НБУВ (з 1993 по 1998 р.), Національна парламентська бібліотека України, Львівська наукова бібліотека ім.В.Стефаника та ін. Шульгіна плідно співпрацює з музичними книгозбірнями (Національної музичної академії, Національної опери, Національної філармонії, Одеської державної консерваторії) та з відділами мистецтв Одеської та Львівської наукових бібліотек, що сприяє обміну музичною інформацією, ксерокопіями рідкісних видань, виробленню єдиних підходів до концепції національної музичної бібліографії та розробки національного MARC-формату бібліографічного запису нотних видань та аудіовізуальних матеріалів.

Список праць В.Шульгіної

1. Українська радянська фортепіанна музика в естетичному вихованні дітей // Зб. наук. праць викладачів КДПІ ім. О.М.Горького. - К.: Рад. школа, 1967. - С. 149-152.
2. Проблема слухового розвитку в естетичному вихованні учнів класу фортепіано // Музика в школі. - К.: Муз. Україна, 1972. - Вип.1. - С.66-76.
3. Музично-творчий розвиток юних піаністів на матеріалі фортепіанних творів українських радянських композиторів // В клуб прийшли діти. - К.: Мистецтво, 1973. - С. 91-114.
4. Музичне виховання молодших школярів //Веселий дзвоник. - К.: Мистецтво, 1974. - С.56-70.
5. Пояснювальна записка до програми // Програма платних гуртків музичного виховання: Фортепіано. - К.: Муз. Україна, 1976. - С. 3-12.
6. Про розробку моделі професійної освіти музиканта-виконавця // Задачі підготовки і виховання кадрів для установ культури та мистецтва. - Рівне, 1977. - С. 111-115.
7. До питання про психологію дитячої музичної творчості // Музика в школі. - К.: Муз. Україна, 1977. - Вип. 4. - С. 9-15.
8. Видання «Музичної України» // Музика. - 1978. - №3. - С. 25.
9. Структурно-системний підхід до побудови курсу «Методика навчання грі на фортепіано» // Завдання підготовки та виховання творчої молоді. - Одеса, 1978. - С. 74-78.

10. Из опыта изучения школьного репертуара по слушанию музыки в классе основного инструмента (фортепиано) // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах. - Казань: КГПИ, 1979. - С. 108-120.
11. Применение звукотехнических средств в процессе проведения педпрактики студентов музыкально-педагогических факультетов по специальному инструменту в педучилище // Там же. - С. 128-145.
12. Про курс методики навчання грі на фортепіано // Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. - К.: Муз. Україна, 1981. - С. 25-30.
13. Роль аудіовізуальних технічних засобів в активізації самостійної діяльності студентів // Дослідження проблем професійної підготовки вчителя музики. - К.: КДПІ ім. О.М.Горького, 1981. - С. 117-125.
14. Українська радянська музика у вихованні учнів // Актуальні питання виховання засобами культури і мистецтва, - Одеса, 1982. - С. 98-104.
15. Совместное творчество композитора и учащегося как активная форма творческого музицирования младших школьников // Развитие музыкального слуха, певческого голоса и музыкально-творческих способностей учащихся общеобразовательной школы. - М., 1982. - С. 46-51.
16. Методичні основи підготовки вчителя музики по курсу гри на фортепіано. - К.: КДПІ ім. О.М.Горького, 1982. - 135 с.
17. Взаємозв'язок музичнo-виконавської і оцінної діяльності як умова формування ціннісних орієнтацій студентів у виконавських класах // Питання формування світогляду студентів. - Львів, 1983. - С. 166-170.
18. Організація продуктивної музичної діяльності молодших школярів у групах подовженого дня // Музика в школі. - К.: Муз. Україна, 1984. – Вип. 10. - С. 36-40.
19. Научно-исследовательская работа как фактор формирования познавательной самостоятельности студентов музыкально-педагогических факультетов // Совершенствование методики самостоятельной работы студентов-заочников музыкальных педагогических факультетов в процессе изучения специальных дисциплин. - М.: НИИ проблем высшей школы, 1984. - С. 34-37.
20. Подготовка студентов к комплексному применению аудиовизуальных технических средств на уроках музыки в школе // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах. - Казань: КГПИ, 1984. - С. 171-180.
21. Пути формирования системы научно-методических знаний у студентов в курсе «Спецметодика» // Там же. - С. 49-59.
22. Спрямованість методичної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів на комплексне музичне виховання школярів // Взаємодія педагогічного вузу і школи в музично-естетичному вихованні. - К.: КДПІ ім. О.М.Горького, 1984. - С. 136-145.
23. Юним піаністам: Підготовчий клас. - К.: Муз. Україна, 1985. -100 с.
24. Зміст музичної діяльності молодших школярів у групах подовженого дня. - К.: КДПІ ім. О.М.Горького, 1985. - 100 с.
25. Вплив технічних засобів на формування музично-творчої активності студентів // Актуальні проблеми культурного будівництва. - Миколаїв, 1985. - С. 31-38.
26. Юним піаністам: I клас. - К.: Муз. Україна, 1987. - 120 с.
27. Юним піаністам: II клас. - К.: Муз. Україна, 1988. - 136 с.
28. Юним піаністам: Підготовчий клас. Вид. 2-е. - К.: Муз. Україна, 1988. - 100 с.
29. Юним піаністам: III клас. - К.: Муз. Україна, 1989. - 144 с.
30. Юним піаністам: II клас. Вид. 2-е. - К.: Муз. Україна, 1989. - 136 с.
31. Юним піаністам: IY клас. - К.: Муз. Україна, 1991. - 159 с.
32. Информационное обеспечение педагогических исследований // Информатика и науковедение. - Тамбов, 1988. - С.150-154.
33. Інтенсифікація професійної підготовки майбутнього вчителя музики до виховної роботи в школі // Вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя музики в умовах шкільної реформи. - К.: КДПІ ім. О.М.Горького, 1988. - С. 93-98.
34. Организация музыкально-творческой деятельности младших школьников во внеурочное время // Эстетическое воспитание учащейся молодежи. - М.: АПН СССР, 1988. - С. 24-28.
35. Научно-исследовательская работа в профессиональной подготовке студентов муз.-пед. факультетов // Задачи подготовки будущего учителя музыки в условиях перестройки высшего образования. -М.: Шк. и педагогика, 1989. - С. 44-50.
36. Педагогическое руководство музыкально-творческой деятельностью школьников: Моногр. - М.: Шк. и педагогика, 1989. - 105 с.
37. Інтенсивні форми та методи професійної підготовки майбутнього вчителя музики. - К.: КДПІ ім. О.М.Горького, 1987. - 35 с.
38. Аудиовизуальные средства обучения в интенсификации профессиональной подготовки учителя // Интенсификация подготовки будущего специалиста. - Казань: КГПИ, 1989. - С. 76-84.
39. Задачи подготовки будущего учителя музыки в условиях перестройки высшего образования: Сб. ст. - М.: Шк. и педагогика, 1989. - 210 с. - Сост., отв. редактор.
40. Формы и методы подготовки учителя музыки по руководству продуктивной деятельностью школьников // Профессиональная подготовка учителя музыки. - Казань: КГПИ, 1990. - С. 7-19.
41. Рівні засвоєння музичної діяльності молодшими школярами в умовах інтеграції мистецтв // Взаємодія мистецтв в художньому розвитку школярів. - Ворошиловград, 1990. - С. 69-75.
42. Організація пошукової діяльності студентів в про-

цесі ділової гри // Проблеми професійної підготовки вчителя музики. - Рівне, 1990. - С. 21-24.
43. Организация поисковой деятельности студентов с помощью АВСО // Проблемы применения ТСО в учебном процессе в рамках аудиовизуального метода обучения. - Фрунзе, 1990. - С. 69-71.
44. Повышение эффективности НИРС в условиях создания в школе малой кафедры // Роль УНПК «Педвуз - школа» в подготовке будущего учителя. - Фрунзе, 1990. - С. 309-311.
45. Формирование самостоятельной активности в процессе НИРС // Проблемы повышения эффективности самостоятельной работы студентов.- Пржевальск, 1990. - С. 11-15.
46. Моделирование как метод повышения эффективности профессиональной подготовки учителя музыки // Реализация преемственности школьного и вузовского образования. - Казань: КГПИ, 1990. - С. 111-115.
47. Активизация познавательной деятельности студентов в условиях применения звукотехнических средств обучения // Совершенствование форм и методов обучения на музыкально-педагогических факультетах. - Мелитополь, 1990. - С. 65-69.
48. Содержание индивидуальных занятий по специальному инструменту // Организация индивидуальных занятий и самостоятельной работы студентов. - Бишкек, 1991. - С. 96-101.
49. Художественно-творческое воспитание юных пианистов // Проблемы профессиональной подготовки и воспитания юных пианистов. - Бишкек, 1991. - С. 76-80.
50. Конкурс «Лучший по профессии» - активная форма подготовки будущего учителя музыки к эстетическому воспитанию школьников // Совершенствование профессиональной подготовки будущих учителей музыки. - Ош, 1991. - С. 41-45.
51. Формирование эстетической культуры младших школьников: Сб. ст. - М.: Шк. и педагогика, 1991. - 235 с. - Сост., отв. ред.
52. Зміст та форми виховної роботи вчителів музики у школі. - К.: КДПІ, 1991. - 49 с.
53. Роль стилевого анализа произведений Моцарта в фортепианном классе у музыковедов // Моцарт - Прокофьев. - Ростов-на-Дону, 1991. - С. 135-139.
54. Рівні поліхудожнього розвитку молодших школярів // Шляхи вдосконалення художньо-естетичної освіти шкільної молоді в умовах відродження національної культури. - К., 1992. - С. 238-242.
55. Зарубежный опыт интенсификации аудиовизуального информационного обеспечения профессиональной подготовки музыкантов-педагогов // Использование зарубежного опыта интенсификации учебно-воспитательного процесса в высшей школе. - Казань, 1992. - С. 16-20.
56. Формирование познавательной активности младших школьников: Сб. науч. тр. Каракол: Иссык-Кульск. гос. ун-т, 1992. - 142 с. - Отв. ред., сост.
57. Активизация художественно-творческой деятельности юных пианистов // Формирование познавательной активности младших школьников. - Каракол: Иссык-Кульск. гос. ун-т, 1992. - С.86-99.
58. Аудиовизуальные средства в воспитании самостоятельности студентов: Моногр. - Каракол: Иссык-Кульск. гос. ун-т, 1992. - 178 с.
59. Формирование музыкальной культуры студентов: Моногр. - Каракол: Иссык-Кульск. гос. ун-т, 1992. - 91 с.
60. Стилистические особенности кыргызской музыкальной культуры. - Каракол: Иссык-Кульск. гос. ун-т, 1992. - С. 1-8.
61. До розробки концепції музичного виховання молоді в національній українській школі // Українська музична культура: ювілеї, нові історичні факти, естетичні та просвітницькі проблеми. - Дрогобич, 1993. - С. 15-21.
62. Національні традиції застосування гри у вихованні дітей // Пріоритетні проблеми естетичної освіти молоді в сучасних умовах. - Херсон, 1993. - С. 52-59.
63. Формування музичної культури студентів засобами телебачення // Питання підвищення якості підготовки вчителів музики в умовах відродження національної школи. - Дніпропетровськ, 1993. - С. 38-46.
64. Естетичні аспекти концепції музичного виховання молоді в умовах відродження духовної культури України // Народ, нація, держава: українське питання в європейському вимірі. -Львів, 1993. - С. 19-25.
65. Можливості використання нотного фонду ЦНБ ім. В.І.Вернадського в музичному просвітництві в Україні // Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті. - К., 1993. - С. 145-147.
66. Історичні джерела національної музичної бібліографії // Культура України: Історія і сучасність. - Харків, 1994. - С. 50-53.
67. Повернення Стравінського в Україну // Бібл. вісн. 1994. - №4. - С. 14-17.
68. Проблеми накопичення та збереження музичної україніки // Духовне відродження культури України: традиції, сучасність. - Рівне, 1994. - С. 118-121.
69. Інформаційний пошук документів музичної україніки та їх введення до наукового й культурного обігу // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи. - К., 1995. - С. 91-92.
70. Микола Леонтійович Лятошинський - значний український вчений // Музичний світ Бориса Лятошинського. - К.: Центрмузінформ, 1995. - С. 98-100.
71. 100 років від дня народження Б.Лятошинського // Бібл. вісн. -1995. - № 2. - С. 32-34.
72. Концертна та педагогічна діяльність В.В.Пухальського в Києві // Образ епохи. Культурне середовище кін. XIX - поч. XX ст. - К., 1995. - С. 92-93.
73. Дари діаспори // Бібл. вісн. - 1995. - №1. - С. 36-37. - Співавт.
74. 100 років від дня народження Валентина Костенка // Там само. - №5. - С. 36-38.
75. Дослідження діяльності музичного видавництва Ідзиковського в Україні // Книга в соціокультурному просторі. - Львів, 1995. - С. 112-113.
76. Історичні аспекти національної музичної бібліо-

графії // Національна бібліографія України: тенденції розвитку. - К., 1995. - С. 133-137.
77. Документи ЦДАЛМУ як джерело дослідження історії української музичної культури // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні. - К., 1995. - С. 53-55.
78. Валентин Костенко: Музикознавчі праці, статті, матеріали. - К.: Центрмузінформ, 1996. - 186 с. - Наук. консульт.
79. Забуті сторінки української музики в естетичному вихованні сучасної молоді // Бібліотека і молодь у світі інформації, культури та державотворення. - К., 1996. - С. 43-45.
80. До питання створення баз даних рукописної музичної україніки // Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника та проблеми створення інформаційного банку даних. - Львів, 1996. - С. 15-17.
81. Бібліографічні аспекти дослідження спадщини І.Стравинського в Україні // Стравинський та Україна.- К.: Абрис, 1996. - С. 166-172.
82. Шляхи комплектування Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського документами музичної україніки // Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки. - К., 1996. - С. 122-123.
83. Художньо-творче виховання в національній українській школі // Історія та культура Лівобережної України. - Ніжин, 1996. - С. 43-46.
84. Документи музичної україніки в національному вихованні студентської молоді // Національне виховання: формування світогляду й духовних цінностей у студентської молоді. - Рівне, 1996. - С. 18-20.
85. Джерела розробки концепції творчого виховання в національній фортепіанній школі // Професійні проблеми педагога-піаніста. - К.: УДПУ ім. М.Драгоманова, 1995. - С. 43-48.
86. До історії музичного видавництва Ідзиковського в Україні // Бібл. вісн. - 1996. - №1. - С. 26. - Співавт.
87. З досвіду музичних бібліотек Польщі // Там само. - №4. - С. 19-21.
88. До питання збереження документів нотної колекції Розумовських // Охорона історико-культурної спадщини: історія та сучасність. - К., 1996. - С. 122-124.
89. Нові форми введення до наукового і культурного обігу матеріалів музичної україніки (з досвіду роботи ЦНБ ім. В.Вернадського) // Збірник робіт, винаходів та раціоналізаторських пропозицій вчених. - Хмельницький,1997. - С.117.
90. Пам'яті Григорія Китастого // Бібл. вісн. - 1997. - №2. - С. 38-41.
91. Збереження спадщини Михайла Вериківського // Там само. - №3. - С. 22.
92. Повернення із забуття музично-педагогічної спадщини Ф.Якименка // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. - К., 1997. - С. 173-175.
93. Музична україніка: збереження і введення до культурного обігу: до проблеми роботи наукового музичного центру // Українська культура: минуле, сучасне та шляхи розвитку. - Рівне, 1997. - С. 243-247.
94. Використання досягнень німецької національної бібліографії в розробці концепції музичної україніки // Українсько-німецькі музичні зв'язки минулого і сьогодення. - К., 1998. - С. 38-43.
95. Конференція Міжнародної асоціації музичних бібліотек // Бібл. вісн. - 1998. - №1. - С. 53-54.
96. Артемій Ведель // Там само. - С.55.
97. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського як інформаційне джерело RISM // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація: Наук. праці НБУВ. Вип. 1. - К., 1998. - С. 289-292.
98. Концепція Національної музичної бібліотеки України в дослідженнях О.Т.Дзбанівського // Там само. - С. 64-69.
99. Музична україніка в контексті досліджень проблем сучасної музичної бібліографії // Трансформація музичної освіти: культура та сучасність. - Одеса, 1998. - С. 28-33.
100. Клавикордная школа Г.С.Лелейна в становлении русской клавирной культуры XVIII века. - С.-Петербург: Рос. нац. б-ка, 1998. - С. 48-60.
101. The Music Section at the National Library of Ukraine after V.Vernadsky / RISM, INFO RISM. - 1999. - №10. - P. 54-59.